

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANLARINI O'QITISHDA QO'LLANILADIGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING DIDAKTIK ASOSLARI

¹Ibadullayev G'.A., ¹Do'smamatova D.A., ¹Raximova M.M.

Urganch davlat pedagogika instituti, Gurlan 1A, 220100, Urganch,
Uzbekiston

Annotatsiya. Mazkur maqolada fizika fanini o'qitishda qo'llaniladigan didaktik o'yinlardan foydalanish texnologiyalarini o'rganishga bag'ishlangan. Unda didaktik o'yinlar tushunchasi, ta'lim jarayonidagi o'rni va samaradorligi ilmiy asoslangan holda yoritilgan. Didaktik o'yinlarning turlari, ulardan samarali foydalanish texnologiyalari va o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ta'siri batafsil tahlil qilingan. Pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarning ijodiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalairni rivojlantirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: taqqoslash usuli, kuzatish usuli, ta'lim metodlari, didaktik vazifa, didaktik o'yin.

Abstract. This article is devoted to the study of technologies for using didactic games used in teaching physics. It scientifically substantiates the concept of didactic games, their role and effectiveness in the educational process. The types of didactic games, the technologies of their effective use, and their influence on the learning process of students are analyzed in detail. The application of pedagogical technologies allows increasing the effectiveness of education, developing students' creative and logical thinking skills.

Key words: comparison method, observation method, teaching methods, didactic task, didactic game.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biri - o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi, faol hayotiy pozitsiyasini shakllantirishdir. Bunday yuksak natijalarga erishishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik texnologiya - ta'lim jarayonini ilmiy asosda rejalashtirish, maqsadli tashkil qilish va kafolatli yakuniy natijaga erishishni ko'zlovchi tizimli pedagogik faoliyatdir.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida so'nggi yillarda o'quv jarayonini modernizatsiya qilish, innovatsion yondashuvlarga asoslangan metodlarni qo'llash, o'qituvchining texnologik salohiyatini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Pedagogik texnologiyalar yordamida ta'lim subyektlari o'rtasida o'zaro interaktiv muloqot kuchayadi, dars jarayonida o'quvchi shaxsi asosiy faol ishtirokchiga aylanadi, o'quv materiallari esa real hayotiy vazifalar bilan bog'lanadi.

Maqolada pedagogik texnologiyaning nazariy mazmuni, turlari, didaktik asoslari, ularni amaliyotga joriy etish mexanizmlari hamda an'anaviy o'qitishdan farqlari ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Didaktik o'yinlar metodi

Keyingi yillarda ilg'or o'qituvchilar tajribasida didaktik o'yinlardan ta'lim metodlari sifatda foydalanish odat tusini olib bormoqda. Didaktik o'yinlarning samaradorligi shundaki, ular vositasida o'quv-tarbiya ishlari hayotga yaqinlashtiriladi, shuningdek, ularning har birida bilimlarni og'zak bayon etish, ko'rgazmali, amaliy metodlarning elementlari qo'llaniladi. Shu xususiyatlariga ko'ra didaktik o'yinlar sintetik xarakterga ega.

Metodlar

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

Tahliliy yondashuv. Pedagogik texnologiyaga oid mahalliy va xorijiy manbalar, ilmiy maqolalar, davlat ta'lim standartlari, konsepsiyalar, monografiyalar o'rganildi. Turli olimlar tomonidan berilgan pedagogik texnologiya ta'riflari tahlil qilinib, umumlashtirilgan xulosalar chiqarildi.

Qiyosiy tahlil. An'anaviy ta'lim bilan texnologik ta'limning o'xshash va farqli jihatlari solishtirilib, ularning samaradorlik ko'rsatkichlari ko'rib chiqildi.

Pedagogik kuzatish. Umumta'lim maktablarida zamonaviy texnologiyalar qo'llangan dars jarayonlari o'rganildi, o'quvchi faolligi, fanga qiziqish darajasi, natija va kompetensiyalar shakllanishi kuzatildi.

Nazariy umumlashtirish. Olingan ilmiy faktlar, kuzatishlar, statistik ma'lumotlar umumiy ilmiy-tizimga keltirildi va xulosalar shakllantirildi.

Natijalar

Pedagogik texnologiya tushunchasining mazmuni turli pedagog olimlarning ta'riflariga ko'ra pedagogik texnologiya quyidagi ma'nolarni o'z ichiga oladi:

- ta'lim jarayonini oldindan loyihalash;
- o'qitishning aniq bosqichlari, metod va vositalarini belgilash;
- o'quvchilar kompetensiyalarini kafolatli shakllantirishga xizmat qilish;
- natijani diagnostika va monitoring asosida baholash.

Demak, pedagogik texnologiya - aniq maqsadga yo'naltirilgan, nazariy va amaliy jihatdan izchil tashkil etilgan tizimli pedagogik faoliyatdir.

Pedagogik texnologiyaning tarkibiy strukturalari. Zamonaviy ta'lim texnologiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Maqsad – ta'lim natijasi oldindan aniq belgilab olinadi.
2. O'quv mazmuni – fanda shakllanishi lozim bo'lgan kompetensiyalar asosida tanlanadi.
3. Metod va vositalar – samaradorlikni oshiruvchi texnologik yondashuvlar aniqlanadi.
4. Baholash va monitoring – jarayon davomida natija o'lchanadi, zarur hollarda tuzatishlar amalga oshiriladi.

Pedagogik texnologiyalarning turlari. Hozirgi ta'lim tizimida keng qo'llanilayotgan pedagogik texnologiyalar:

- Modulli o'qitish texnologiyasi – kurs mazmuni bo'limlarga bo'linadi, har bir modul mustaqil tugallangan tizimli o'quv jarayonidan iborat;
- Keys uslubi – real hayotdagi muammoli vaziyatlar asosida o'quvchilar fikrlashi va tahlil qilish salohiyati rivojlanadi;
- Problemali o'qitish – o'quvchilarning yangi bilimlarni mustaqil izlab topishi ta'minlanadi;
- Loyihaviy texnologiya – o'quvchi yakuniy amaliy mahsulot yaratadi (model, prezentatsiya, maqola, tadqiqot);
- Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) – kompyuter, multimedia, elektron resurslar asosida o'qitish tashkil qilinadi;
- Interfaol metodlar – guruhli ish, muloqot, bahs-munozara, aqliy hujum, klaster, sinkveyn va boshqalar;

An'anaviy va texnologik ta'limning qiyosiy tahlili

Mezon	An'anaviy ta'lim	Pedagogik texnologiya
Ta'lim markazi	O'qituvchi	O'quvchi
Nazorat	O'quv jarayonidan keyin	Jarayon davomida uzluksiz
Dars jarayoni	Asosan ma'ruza va tushuntirish	Faol muloqot, izlanish, tajriba
Natija	Har doim kafolatlanmaydi	Diagnostic ko'rsatkichlarga asoslanadi
Materiallar	Yakka manbalar	Multimedia, muammo, keys, AKT

Ko'rinib turibdiki, pedagogik texnologiyalar o'quvchining faol ishtirokini kuchaytiradi, darsni mazmunan boyitadi, natijani aniqlik bilan o'lchash imkonini beradi.

Pedagogik texnologiyalarning didaktik asoslari

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari didaktikaning quyidagi tamoyillariga asoslanadi:

Ilmiylik. Ta'lim jarayoni ilmiy asoslangan, tekshirilgan va amalda tasdiqlangan metodlarga suyangan bo'lishi zarur.

Maqsadga yo'naltirilganlik. Har bir darsning yakuniy natijasi oldindan aniq belgilanishi kerak. "Nimaga o'rgatamiz?" savoliga javob bo'ladi.

Ketma-ketlik va tizimlilik. O'quv materiallari mantiqan bog'langan bo'lishi, mavzular bosqichma-bosqich o'tishi zarur.

Faollik. O'quvchi – darsning passiv tinglovchisi emas, faol ishtirokchisi bo'lishi kerak.

Ko'rgazmalilik. Texnologiyalar vizual model, tajriba, videosaboq, elektron darsliklar orqali oson tushuniladi.

Kafolatlangan natija. Baholash indikatorlari orqali yakuniy kompetensiyalar shakllanganlik darajasi aniq o'lchanadi.

Ushbu tamoyillar texnologik o'qitishning aniq natijaga yo'naltirilganligini ta'minlaydi.

Ta'lim jarayoniga joriy qilish mexanizmi. Ta'lim muassasalari pedagogik texnologiyalarni izchil joriy etishda quyidagilarga e'tibor beradi:

1. Moddiy-texnik tayyorgarlik

- kompyuterlar, multimedia vositalari, internetga kirish imkoniyati;
- zarur dasturiy ta'minot va elektron resurslar.

2. O'qituvchilar malakasini oshirish

- seminar-treninglar;
- metodik qo'llanmalar ishlab chiqish;
- tajriba almashish platformalarini tashkil etish.

3. Texnologik loyihalash

- dars senariysi, bosqichlar, baholash ko'rsatkichlari, muammoli vazifalar ishlab chiqiladi.

4. Amaliyot

- texnologiya real dars jarayonida qo'llaniladi.

5. Diagnostika

- oraliq va yakuniy baholash, o'quvchi kompetensiyasining shakllanish darajasi aniqlanadi.

6. Refleksiya va takomillashtirish

- kamchiliklar aniqlanadi;
- takroran yaxshilangan variant amalga oshiriladi.

Munozara

Pedagogik texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshirishda yuqori imkoniyatlarga ega bo'lishiga qaramay, qator muammolar ham mavjud:

- ayrim o'qituvchilar texnologiyalardan foydalanishda yetarlicha tayyor emas;
- texnik bazaning barcha maktablarda to'liq shakllanmaganligi;
- ta'lim jarayonida ko'p yillik an'anaviy qarashlar kuchli saqlangan;
- texnologiyalar bo'yicha amaliy qo'llanmalar yetarli emas.

Shunga qaramay, tajriba shuni ko'rsatadiki, pedagogik texnologiyalarni tizimli qo'llash:

- o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi;
- ularning o'z fikrini asoslash, muammo hal etish, muloqot qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi;
- natija kafolatli, o'lchab bo'ladigan ko'rinishga ega bo'ladi.

Xulosa

Pedagogik texnologiyalar zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, o'quv jarayonini samarali, tizimli va diagnostik yondashuv asosida tashkil etishni ta'minlaydi. Ular:

- ✓ o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuvni kuchaytiradi;
- ✓ o'qitish natijalarini kafolatli qiladi;
- ✓ ta'limning ilmiy, tizimli va amaliy xarakterini mustahkamlaydi.

Ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish hamda dunyo ta'lim standartlariga mos natijalarga erishishda pedagogik texnologiyalarni uzluksiz joriy etish, o'qituvchilarning malakasini oshirish va didaktik resurslarni ko'paytirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- Azizxo'jayev N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: O'zbekiston, 2006.
- Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: Fan, 2008.
- Ishmuxamedov R., Abduqodirov A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – T.: O'qituvchi, 2010.
- Ziyomammedov B., Ochilov A. Pedagogik innovatsiyalar. – T.: Innovatsiya, 2012.
- Farberman B.L. Pedagogik texnologiyalar va ta'lim sifatini oshirish masalalari. – T.: O'zbekiston, 2000.
- Hasanboeva O., Matchonov S. Pedagogika. – T.: Sharq, 2012.
- Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii. – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998.
- Bespalko V.P. Slagaemye pedagogicheskoy tekhnologii. – Moskva: Pedagogika, 1989.
- Mavlonova R., Jo'rayev R., To'raxojayeva M. Pedagogik texnologiya. – T.: NMIU, 2014.
- Davlat ta'lim standarti (DTS) va O'quv dasturlari. – O'zbekiston Respublikasi XTV, 2020–2024.
- Xodjiev A. Fizika o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 2015.
- Polat E.S. Innovatsion o'qitish texnologiyalari va metodlari. – Moskva: Akademiya, 2010.